

Університет менеджменту освіти НАПН України
(назва вищого навчального закладу)
Інститут менеджменту та психології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ННІМП ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»
31 серпня 2023 року, протокол № 7
Голова вченої ради ННІМП ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»

_____ Т. Є. Рожнова

ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ОСОБИСТОСТІ:
ЕКОФАСИЛІТАТИВНИЙ ПІДХІД
(назва навчальної дисципліни)

РОБОЧА ПРОГРАМАМ
нормативної навчальної дисципліни
(Шифр за ОПП_ ОК.13_)

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність: 053 Психологія
Спеціалізація: Психологія

Київ
2023 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологічна допомога особистості: екофасилітативний підхід» циклу обов'язкових освітніх компонент зі спеціальності складена відповідно до навчального плану освітньо-професійної програми «Психологія» спеціальності 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Розробники робочої програми навчальної дисципліни:

П.В. Лушин, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри освітніх фундації Монтклерського державного університету (штат Нью-Джерсі, США)

Я.В. Сухенко, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»

Розглянуто і схвалено на засіданні кафедри
психології та особистісного розвитку
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(протокол № 1 від 30.08.2023 р.)

Затверджено вченою радою
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(протокол № 7 від 31 серпня 2023 р.)

© Лушин П.В., Сухенко Я.В., 2023
© ДЗВО «УМО», 2023

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, освітній рівень, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Спеціальність: 053 Психологія	Нормативна	
Модулів 4		Рік підготовки	
Змістових модулів – 4		1-й	1-й
Індивідуальне завдання		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		1-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2/1 самостійної роботи студента – 5	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Лекції	
		30	6
		Практичні, семінарські	
		16	6
		Самостійна робота	
		74	108
		Вид контролю	
		екзамен	екзамен

Примітка: співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи денної / заочної форми навчання становить 22% : 78% / 8% : 92%.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Вивчення базової навчальної дисципліни «Психологічна допомога особистості: екофасилітативний підхід» спрямовується на розвиток інтегральної компетентності у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти як здатності вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності в галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Метою навчальної дисципліни «Психологічна допомога особистості: екофасилітативний підхід» є формування у здобувачів освіти уявлень про сутність та особливості психологічної допомоги особистості в сучасних умовах; ознайомлення з українською психологічною модальністю «екопсихологічна фасилітація» (П.В. Лушин); розвиток мотивації до поглибленого вивчення та опанування даного методу; а також формування загальних і спеціальних компетентностей, що співвідносяться з відповідними програмними результатами навчання.

Основними завданнями навчальної дисципліни є:

– формування у здобувачів освіти знань про гуманістично орієнтовані підходи та принципи психологічної допомоги особистості та групам, про екопсихологічну фасилітацію як українську неклінічну модальність психологічної та педагогічної допомоги;

– засвоєння здобувачами принципу профіцитарності посттравматичного зростання та розвитку;

– ознайомлення здобувачів з формами індивідуальної та групової динаміки в умовах невизначеності та смислового хаосу, створення екопсихологічних умов для опанування недирективної форми управління даними процесами;

– формування у них уявлень про варіативність індивідуальних траєкторій розвитку особистості в мінливих життєвих ситуаціях;

– розвиток екофасилітативної компетентності в роботі з клієнтами, навичок екофасилітативного консультування та професійної деліберативної практики;

– удосконалення навичок професійної рефлексії, оцінки та самооцінки професійної компетентності, проєктування індивідуальної освітньо-професійної траєкторії майбутнього психолога та психолога-консультанта.

В результаті вивчення навчальної дисципліни «психологічна допомога особистості: екофасилітативний підхід» здобувачі вищої освіти мають набути **загальних компетентностей (ЗК):**

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК10. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

У процесі вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти мають набути **фахових компетентностей (СК):**

СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.

СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

СК11. Здатність проєктувати індивідуальну освітньо-професійну траєкторію, формувати індивідуальний стиль професійної діяльності, реалізовувати стратегії професійного та особистісного самовдосконалення, навчання та саморозвитку на засадах андрагогічного підходу, критично осмислювати вітчизняний та світовий досвід освіти дорослих.

Здобувачі вищої освіти отримують наступні програмні **результати навчання:**

ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПР11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПР12. Реалізовувати максимальний рольовий діапазон у професійних командах; встановлювати творчі і психологічні контакти зі співробітниками, допомагаючи організаціям різного спрямування; ефективно спілкуватись у процесі організації та надання психологічної допомоги; застосовувати на практиці новітні досягнення у галузі надання психосоціальної допомоги різним категоріям населення.

ПР13. Ефективно діяти в умовах кризових і непередбачуваних ситуації, вирішувати складні фахові завдання (практичні та дослідницькі) з опорою на доступні ресурси у галузі психології; вживати ефективних заходів щодо збереження власного психічного здоров'я (та здоров'я клієнтів), володіти навичками саморегуляції та прийомами профілактики професійного згорання, застосовувати для цього методи інтер- та супервізії.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Гуманістичні традиції та підходи в наданні психологічної допомоги

Тема 1. Психологічна допомога особистості в сучасних умовах.

Загальна характеристика підходів до трактування особистості в психоаналітичних концепціях, поведінковій (біхевіоральній), когнітивній, гуманістичній психології. Поліваріативність уявлень про предмет, задачі, цілі, зміст і етапи надання психологічної допомоги в сучасних умовах. Підходи до надання психологічної допомоги та її моделі (клінічна, неклінічна). Ситуації, що потребують надання психологічної допомоги. Основні етапи психологічної допомоги особистості, різним групам, їх зміст. Етичні аспекти психологічної допомоги. Аналіз положень про психологічну допомогу в етичних кодексах громадських психологічних об'єднань України та зарубіжжя. Домовленості, контракти, комплаєнс, контакти в ситуаціях надання психологічної допомоги. Нормативно правові та занодавчі ініціативи щодо надання психологічної допомоги.

Тема 2. Традиції гуманістичної психології та клієнт-центрованого підходу в наданні психологічної допомоги особистості.

Передумови та витоки гуманістичної психології (філософія та література, екзистенціалізм, праці Е. Гуссерля та У. Джемса, концепція М. Бубера.), клієнтцентрованого підходу до надання психологічної допомоги. Засновники та послідовники гуманістичної психології, клієнтцентрованого підходу, їх ключові ідеї та діалектика уявлень (А. Маслоу А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Мей, В. Франкл, Г. Олпорт, Е. Фром, Дж. Бьюдженталь). Цілі, задачі, постулати та принципи гуманістичної психології. Базові поняття та категорії гуманістичної психології: найвищі цінності, самоактуалізація, творчість, свобода, любов, відповідальність, автономія, психічне

здоров'я, міжособистісні взаємини, безумовне позитивне прийняття, емпатія, конгруентність, поле досвіду, групи зустрічей / інкаунтер-групи, тенденція до самоактуалізації, "Я"-ідеальне/реальне. Гуманістичні ідеї на сучасному етапі розвитку психологічної теорії та практики.

Тема 3. Екопсихологічна фасилітація (екофасилітація) як сучасна українська неклінічна модальність психологічної допомоги.

Історія становлення та розвитку екофасилітативного підходу П.В. Лушина. Теоретико-методологічна основа екофасилітативного підходу: теорія особистісних змінювань П.В. Лушина. Формально-логічний зміст, загально психологічні тенденції в розвитку поняття «особистісні змінювання». Екопсихологічна фасилітація як інноваційний напрям і метод (модальність) допомоги в психології та освіті. Основні поняття екофасилітативного тезаурусу: особистісні змінювання, перехідний період, екологічність, недефіцитарність, соціально-психологічний імунітет, самоорганізація, парадоксальний контроль, посттравматичне зростання та розвиток.

Тема 4. Позитивна психологія як напрям, фокусований на благополуччі (well-being) та можливостях саморозвитку особистості.

Історичний контекст виникнення, базові ідеї та етапи розвитку позитивної психології (М. Селігман, Е. Дінер, М. Чиксентмихайї). Напрями досліджень у позитивній психології: позитивні емоції та суб'єктивне відчуття щастя; позитивні риси характеру особистості; соціальні структури, що сприяють щастю та розвитку людей. Зміни фокусів дослідження на різних «хвилях» позитивної психології. Уявлення С. Джозефа про «індустрію посттравматичного стресового розладу (ПТСР)» і ресурсність тяжких спонтанних переживань. Посттравматичне зростання як фокус уваги позитивної психології. Формування «індустрії посттравматичного зростання (ПТР)» як антитеза «індустрії ПТСР». Здобутки позитивної психології у 21 столітті. Співвідношення гуманістичної психології, екопсихологічної фасилітації та позитивної психології.

Змістовий модуль 2. Особистісні змінювання та ситуації надання психологічної допомоги.

Тема 5. Психологічні та соціальні умови змінювання психіки.

Модель розвитку в термінах переходу або прориву К. Вілбера. Життєва подія як перехідна форма у процесі особистісного змінювання. Особистісне змінювання як базове поняття екофасилітативного підходу, його діалектична сутність, основні принципи (еквівалентної причинності, цілісності, доповнюваності, парадоксальності, екологічності) та змістовно-динамічні особливості. Психотерапевтична форма особистісного змінювання. Конструктивістська інтерпретація особистісного змінювання. Історія концептуалізації та психологічний зміст методу ДПДГ (десенсибілізації та пропрацювання травм рухом очей, Ф. Шапіро) як форми психотерапевтичного змінювання. Екофасилітативна інтерпретація методу ДПДГ у вимірах концепції особистісної організації часу життя та діяльності Б. Цуканова. Темпоральна природа особистісних змінювань.

Тема 6. Екологія перехідних процесів: самоорганізація особистості та соціальних систем.

Психотерапевтична проєкція екологічної кризи. Екологічність психологічного впливу. Уявлення про особистісний контроль, психологічний захист, парадокс

толерантності до невизначеності (як спосіб екологічного управління), перехід від критичного до екологічного мислення, невизначеність і типи ставлення до неї, саморегуляцію особистості та їх еволюція в умовах перехідного періоду. Два виміри принципу «не нашкодь» і кодекс екологічності. «Парадокс еквівалентності» та самоорганізації простору психологічної допомоги.

Тема 7. Екопсихоімунологія як інноваційна науково-практична галузь на засадах екофасилітативного підходу.

Вступ до екопсихоімунології / соціальної психоімунології. Імунологічна модель особистісного змінювання. Особистісні змінювання як виживання: конструювання кореневої імунологічної метафори. Особливості та механізми збереження екосистеми особистості в динамічному середовищі. Соціально-психологічний імунітет (СПІ): діалектична метафора психологічної допомоги та особистісного розвитку. Принципи виживання в умовах системної кризи. Зміцнення соціально психологічного психоімунітету особистості як механізм саморозвитку. Підходи до формування профіцитарного мислення як підтримання ритму розвитку особистості та спільноти. Засоби педагогіки та психоедукації у формуванні профіцитарного мислення.

Тема 8. Екофасилітативна психологічна допомога в умовах посттравматичного розвитку: діалектична перспектива.

Діалектика уявлень про образ світу: SPOD-світ, VUCA-світ, BANI-світ, RHEI-світ. Гібридність як ознака сучасного життя. Зміст психологічної або «гібридної» допомоги в умовах гібридного світу: місце та роль психолога. Уявлення про здоров'я, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), посттравматичне зростання та розвиток особистості в діалектичній перспективі. Умови, принципи екологічного недефіцитарного супроводу травматичних переживань особистості при переході до нової ідентичності. Невизначеність і типи ставлення до неї в ситуації психологічної допомоги. Типологія ставлень особистості до невизначеності (активне, пасивне, утилітарне, недефіцитарне). Психотехнічні орієнтири в роботі з проблематикою посттравматичного розвитку. Сучасні умови розвитку і резильєнтність особистості, екосистеми.

Змістовий модуль 3. Екопсихологічна фасилітація в освіті.

Тема 9. Педагогічна форма особистісного змінювання.

Особливості педагогічного змінювання на прикладі концепції розвитку критичного мислення М. Ліпмана. Екофасилітація як недирективна форма управління психодинамікою навчальної групи / колективного суб'єкта на прикладі «Спільноти дослідників» (Р4С), «Психологія для дорослих» (Р4А). Зміст та реінтерпретація понять «критичне мислення», «парадоксальний контроль».

Тема 10. Проєктування особистісного змінювання: сутність, принципи, психологічні механізми та закономірності.

Парадокс еквівалентності педагогічної та психотерапевтичної форми особистісного змінювання. Зміст «буферного» психолого-педагогічного простору. Реалізація принципів особистісного змінювання: психолого-педагогічний зміст екопсихологічної фасилітації. Формування екопсихологічного ставлення до дійсності. Екофасилітація в психотерапевтичному та освітньому контекстах.

Тема 11. Екологічність трансформацій в освіті.

Екологія освітнього простору: профіцитарний підхід. Гуманістична,

авторитарна, екопсихологічна перспективи освіти в умовах глобалізації. Обдарованість як властивість «обдарованих» освітніх систем. Деформалізація простору підготовки та підвищення кваліфікації психологів. Екофасилітативний підхід у підготовці психологів. Варіативність моделей психологічної служби в сучасних умовах: від механістичної до живої моделі організації психологічної служби.

Тема 12. Екофасилітативний супровід в освіті дорослих.

Освіта дорослих в сучасному світі. Диференційні тенденції в освіті дорослих. Професійна допомога та самопомога у підготовці, професійній діяльності та підвищенні кваліфікації психолога-екофасилітатора. Модель здатної до самоорганізації психологічної служби в умовах кризових, перехідних процесів. Проєктування педагогічної допомоги в термінах невизначеності. Екофасилітативна тенденція в самоорганізації освітнього простору дорослих. Деформалізація освітнього простору та навчально-педагогічна дисципліна буферного або перехідного типу.

Змістовий модуль 4. Підготовка та підвищення кваліфікації психолога до надання психологічної допомоги в екофасилітативній модальності.

Тема 13. Особливості та принципи навчання психологів-екофасилітаторів.

Особливості підготовки психолога до надання психологічної допомоги у форматі «спільноти дослідників» (P4A) і екофасилітації. Загальні закономірності розвитку особистості як «м'які» орієнтири в ситуаціях невизначеності. Природнича метафора розвитку особистісного та професійного потенціалу психолога. Освітні траєкторії в координатах досвіду, ставлення та самооцінки. Типологічний особистісно-освітній простір як соціальна абстракція та стимул внутрішнього пошуку здобувача освіти. Принципи та закономірності дизайну індивідуальної освітньо-професійної траєкторії психолога (змістовний, організаційний, методичний аспекти), психолого-педагогічні умови її реалізації.

Тема 14. Проєктування образу психолога-екофасилітатора як суб'єкта психологічної допомоги та його індивідуальної освітньо-професійної траєкторії.

Базові компетенції психолога. Регуляторний потенціал емпатії (форми співчуття та співпереживання). Конгруентність екофасилітатора в роботі з клієнтом. Здатність до повного позитивного прийняття іншого. Формування навичок встановлення рапорту, емпатійного слухання, відображення, метафорування, перебування в буферній зоні розвитку з клієнтом (фіксація, толерування, вихід з тупиків). Самодіагностика професійних компетенцій. Маркери професійності та зони розвитку екофасилітатора. Екофасилітативний підхід до оцінки індивідуальних освітньо-професійних траєкторій психолога-консультанта.

Тема 15. Практикування екофасилітації: консультування, інтервізія, супервізія, індивідуалізована психологічна допомога (індивідуальний, груповий формати).

Індивідуальні та групові та формати навчання та підвищення кваліфікації психологів-консультантів. Типи та формат консультативних сесій. Умови надання психологічної допомоги (конфіденційність, анонімність, екологічне спілкування, емпатійне ставлення, повне позитивне прийняття, конгруентність, ефективна взаємодія). Консультування клієнта в умовах супервізії. Власна супервізія консультанта. Групова супервізійна сесія. Екофасилітація як недирективна форма управління групою динамікою у вирішенні професійних запитів психологів. Зміст та етапи групової динаміки відкритої професійної групи.

Тема 16. Деліберативне практикування як інструмент професійного розвитку екофасилітатора.

“Deliberate Practice” на шляху від початківця до експерта в психологічній допомозі. Протоколювання як цілеспрямована практика. Етичний та організаційно-методичний аспект протоколювання. Стратегії роботи над протоколом. Типи протоколів. Структура протоколу. Варіативність протоколу. Протоколи письмової онлайн-екофасилітації. Потенціал сучасних технічних засобів протоколювання та їх обмеження.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	денна / заочна форма			
	усього	у тому числі		
		л.	пр./сем.	с.р.
Змістовий модуль 1. Екологічна фасилітація як українська неклінічна модальність психологічної допомоги				
Тема 1. Психологічна допомога особистості в сучасних умовах	8 / 8	2 / 0	0 / 0	6 / 8
Тема 2. Традиції гуманістичної психології та клієнт-центрованого підходу в наданні психологічної допомоги особистості	8 / 8	2 / 0	0 / 0	6 / 8
Тема 3. Екопсихологічна фасилітація (екофасилітація) як українська неклінічна модальність психологічної допомоги	8 / 8	2 / 2	0 / 0	6 / 6
Тема 4. Позитивна психологія як напрям, фокусований на благополуччі (well-being) та можливостях саморозвитку особистості	6 / 6	2 / 0	2 / 0	2 / 6
Разом	30 / 30	8 / 2	2 / 0	20 / 28
Змістовий модуль 2. Ситуації надання психологічної допомоги особистості у перехідний період				
Тема 5. Психологічні та соціальні умови змінювання психіки	8 / 8	2 / 0	0 / 0	6 / 8
Тема 6. Екологія перехідних процесів: самоорганізація особистості та соціальних систем	8 / 8	2 / 0	0 / 0	6 / 8
Тема 7. Екопсихоімунологія як інноваційна науково-практична галузь на засадах екофасилітативного підходу	8 / 8	2 / 2	0 / 0	6 / 6
Тема 8. Екофасилітативна психологічна допомога в умовах посттравматичного розвитку: діалектична перспектива	6 / 6	2 / 0	2 / 0	2 / 6
Разом	30 / 30	8 / 2	2 / 0	20/28

<i>Змістовий модуль 3. Екопсихологічна фасилітація в освіті</i>				
Тема 9. Педагогічна форма особистісного змінювання	8 / 8	2 / 0	0 / 0	6 / 8
Тема 10. Проектування особистісного змінювання в освіті: сутність, принципи, психологічні механізми та закономірності	8 / 8	2 / 2	0 / 0	6 / 6
Тема 11. Екологічність трансформацій в освіті	8 / 8	2 / 0	2 / 0	4 / 8
Тема 12. Екофасилітативний супровід в освіті дорослих	6 / 6	2 / 0	0 / 0	4 / 6
Разом	30 / 30	8 / 2	2 / 0	20 / 28
<i>Змістовий модуль 4. Підготовка та підвищення кваліфікації психолога до надання психологічної допомоги в екофасилітативній модальності</i>				
Тема 13. Особливості та принципи навчання психологів-екофасилітаторів (с)	8 / 8	2 / 0	2 / 2	4 / 6
Тема 14. Проектування образу психолога-екофасилітатора як суб'єкта психологічної допомоги та його індивідуальної освітньо-професійної траєкторії	8 / 8	2 / 0	2 / 0	4 / 8
Тема 15. Практикування екофасилітації: консультування, інтервізія, супервізія, індивідуалізована психологічна допомога (індивідуальна, групова)	8 / 8	2 / 0	2 / 2	4 / 6
Тема 16. Деліберативне практикування як інструмент професійного розвитку екофасилітатора	6 / 6	2 / 0	2 / 0	2 / 6
Разом:	30/30	8 / 0	8 / 4	14 / 26
Всього:	120/120	30 / 6	16 / 6	74 / 108

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№	Теми семінарських занять	К-ть год.
1	Семінар 1 / тема 4. Співвідношення гуманістичної психології, екопсихологічної фасилітації та позитивної психології.	2 / 0
2	Семінар 2 / тема 8. Екофасилітативна психологічна допомога в умовах посттравматичного розвитку.	2 / 0
3	Семінар 3 / тема 13. Закономірності та принципи дизайну індивідуальної освітньо-професійної траєкторії психолога (змістовний, організаційний, методичний аспекти), психолого-педагогічні умови її реалізації.	2 / 2
Всього:		6 / 2

6. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№	Теми практичних занять	К-ть год.
1	Практичне заняття 1 / тема 11. Демонстраційна екофасилітативна сесія, її аналіз [14]. Опрацювання ключових понять екофасилітативного тезаурусу [24]. Робота з екопсихологічними голограмами [5].	2 / 0
2	Практичне заняття 2 / тема 13. Демонстраційна екофасилітативна сесія, її аналіз [14]. Робота з голографічними текстами [5; 8; 59].	2 / 2
3	Практичне заняття 3 / тема 14. Демонстраційна екофасилітативна сесія, її аналіз [14]. Робота з екопсихологічними картками [12; 11] та з опублікованими протоколами, стенограмами екофасилітативних сесій [8; 10].	2 / 0
4	Практичне заняття 4 / тема 15. Демонстраційна групова екофасилітативна сесія, її аналіз інтервізія, супервізія, індивідуалізована психологічна допомога (індивідуальний, груповий формати) [14].	2 / 2
5	Практичне заняття 5 / тема 16. Демонстраційна екофасилітативна сесія, її аналіз з укладанням протоколу [14].	2 / 0
Всього:		10 / 4

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ТВОРЧО-ПОШУКОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Написання вільного есе як відповіді на запитання для оцінювання та проектування індивідуальних траєкторій психолога-консультанта в його навчальній та професійній діяльності (за вільним вибором здобувача найбільш значущих запитань на даному етапі освітньої траєкторії) [12; 11].

2. Написання наукового есе (вільний вибір теми здобувачем освіти):

2.1. Особливості психологічної допомоги особистості в сучасних умовах.

2.2. Традиції та сьогодення психологічної допомоги особистості на задах гуманістичного підходу.

2.3. Екологічна фасилітація як українська неклінічна модальність психологічної допомоги.

2.4. Психологічні та соціальні умови змінювання психіки.

2.5. Імунологічна модель особистісного змінювання (за П.В. Лушиним) як ключова метафора психологічної допомоги особистості.

2.6. Психологічна допомога особистості у вимірах позитивної психології.

2.7. Психотерапевтична та педагогічна форми особистісних змінювань і феномен їх еквівалентності.

2.8. Сутність, принципи, психологічні механізми та закономірності особистісних змінювань.

2.9. Психологічні закономірності у проектуванні особистісних змінювань і образу майбутнього.

2.10. Особливості самоорганізації особистості та соціальних систем у перехідний період.

2.11. Еволюція уявлень особистості у перехідний, кризовий період життя.

2.12. Посттравматичний стресовий розлад, посттравматичне зростання та посттравматичний розвиток у діалектичній перспективі.

2.13. Екофасилітативна психологічна допомога в умовах посттравматичного розвитку.

2.14. Підходи та прийоми формування профіцитарного мислення особистості.

2.15. Особливості підготовки та підвищення кваліфікації психолога-екофасилітатора до надання психологічної допомоги.

2.16. Проектування образу психолога-екофасилітатора як суб'єкта психологічної допомоги.

2.17. Порівняльний аналіз інтервізії та супервізії як професійних форм підвищення кваліфікації психолога.

2.18. Порівняльний аналіз положень щодо психологічної допомоги в етичних кодексах професійних психологічних об'єднань і товариств (за вибором здобувача освіти): Етичний кодекс психолога (Товариства психологів України) [3]; Етичний кодекс Американської психологічної асоціації (АРА) [32]; Етичний кодекс психолога Національної психологічної асоціації (НПА) [2]; Кодекс екологічності психологів-екофасилітаторів Української асоціації екологічної психологічної допомоги (УАЕПД) [9]; Рекомендації Європейської федерації психологічних асоціацій (EFPA) щодо змісту Етичних кодексів асоціацій-членів [40].

3. Підготовка презентації, або відгуку-роздуму, або рецензії (за вибором здобувача освіти) із зазначенням: авторів, назви статті; проблеми, над розв'язанням якої працюють дослідники, мети, методики, основних результатів і висновків дослідження; власної аргументації здобувача освіти щодо вибору статті, а також її актуальності для сучасного етапу розвитку психології в цілому, гуманістичної, позитивної психології та екопсихологічної фасилітації зокрема; сенсів та проєкцій здобувача освіти, пов'язаних з аналізованим науковим матеріалом:

3.1. статі [29; 30; 34; 35; 41; 33; 41; 28; 49; 36] або інші, присвячені історії та проблематиці гуманістичної психології, що представлені в архівах журналу «Journal of Humanistic Psychology» [142];

3.2. статті за темою екопсихологічної фасилітації [5; 16; 37; 60; 63; 64; 65; 66; 68; 96; 97; 98], можливості відкритого доступу до інших публікацій П.В. Лушина представлені у джерелах [14; 24; 134].

4. Аналіз екофасилітативних сесій за протоколами [8, с. 15-75].

5. Укладання протоколу проведеної під час практичних занять демонстраційної екофасилітативної сесії згідно з методичними рекомендаціями [14].

8. ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Загальні уявлення про психологічну допомогу в сучасних умовах, її цілі, зміст, етапи.

2. Порівняльна характеристика клінічної та неклінічної моделей психологічної допомоги.

3. Типи психологічної допомоги.
4. Особливості надання психологічної допомоги, типові проблеми та запити клієнтів в умовах війни в Україні.
5. Основні етапи індивідуальної та групової психологічної допомоги, їх зміст.
6. Передумови та витоки гуманістичної психології, клієнтцентованого підходу до надання психологічної допомоги.
7. Засновники та послідовники гуманістичної психології, клієнтцентованого підходу, їх ключові ідеї, діалектика уявлень (А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Мей, В. Франкл, Г. Олпорт, Е. Фром, Дж. Бьюдженталь, Ш. Бюллер, С. Джулард).
8. Цілі, задачі, постулати та принципи гуманістичної психології та методів психологічної допомоги.
9. Гуманістичні ідеї на сучасному етапі розвитку психологічної теорії та практики.
10. Історія становлення та розвитку екофасилітативного підходу.
11. Теорія особистісних змінювань П.В. Лушина як теоретико-методологічна основа екофасилітативного підходу.
12. Зміст і діалектична сутність поняття «особистісні змінювання» за П.В. Лушиним.
13. Екофасилітативний зміст і співвідношення понять «саморозвиток», «саморегуляція», «самоорганізація», «соціально-психологічний імунітет».
14. Екофасилітативний зміст принципів особистісного змінювання: екологічності, недефіцитарності, парадоксальності, цілісності.
15. Екофасилітативний зміст і логіка взаємозв'язку між поняттями «парадоксальний контроль», «буферна зона розвитку».
16. Зміст понять і взаємозв'язок між ними: «посттравматичний розвиток», «посттравматичний стресовий розлад», «посттравматичне зростання».
17. Імунологічна метафора процесу особистісних змінювань як виживання (ген – антиген – синтез).
18. Соціально-психологічний імунітет як діалектична метафора психологічної допомоги та особистісного розвитку.
19. Базові ідеї, напрями, фокус досліджень на різних етапах розвитку («хвилях») позитивної психології (М. Селігман, Е. Дінер, М. Чиксентмихайї та ін.).
20. Співвідношення позитивної психології та екопсихологічної фасилітації як підходів до надання психологічної допомоги в сучасних умовах.
21. Історія концептуалізації та психологічний зміст методу психологічної допомоги Ф. Шапіро «Десенсибілізації та репроцесуалізації травм рухом очей» (Eye Movement Desensibilization and Reprocessing, EMDR).
22. Інтерпретація EMDR у вимірах теорії особистісних змінювань П.В. Лушина та концепції особистісної організації часу життя та діяльності Б. Цуканова.
23. Темпоральна природа особистісних змінювань.
24. Особливості педагогічного змінювання на прикладі концепції розвитку критичного мислення М. Ліпмана.
25. Екофасилітація як недирективна форма управління психодинамікою навчальної групи / колективного суб'єкта.
26. Зміст понять «критичне мислення» та «парадоксальний контроль» за П.В. Лушиним.
27. Парадокс еквівалентності педагогічної та психотерапевтичної форми особистісних змінювань.

28. Зміст та співвідношення понять «розвиток особистості», «особистісний розвиток», «особистісні змінювання».
29. Ознаки та зміст «буферного» психолого-педагогічного простору за П.В. Лушиним.
30. Психологічний супровід особистісного змінювання в освіті, підходи до його проєктування.
31. Ознаки, зміст, особливості формування екопсихологічного ставлення до дійсності.
32. Ознаки, зміст, типи прояву та особливості формування толерантності до невизначеності.
33. Толерантність до невизначеності як спосіб екологічного управління.
34. «Парадокс еквівалентності» та самоорганізації простору психологічної допомоги.
35. Діалектика уявлень про образи світу: SPOD-світ, VUCA-світ, BANI-світ, RENI-світ.
36. Специфіка діяльності та завдань психолога в умовах війни в Україні.
37. Взаємозв'язок між поняттями «соціальний психоімунітет», «психічне здоров'я» та зміст психологічної допомоги (VUCA-допомога або «гібридна» допомога).
38. Психологічний захист: психоімунітологічний та екофасилітативний аспект аналізу.
39. Посттравматичне зростання та умови екологічного супроводу травматичних переживань.
40. Уявлення про травму та перехідний період в житті особистості.
41. Ознаки та зміст недефіцитарного супроводу особистості при переході до нової ідентичності.
42. Невизначеність і типи ставлення особистості до неї (активне, пасивне, утилітарне, недефіцитарне) в контексті психологічної допомоги.
43. Психотехнічні орієнтири в роботі з проблематикою посттравматичного розвитку.
44. Сучасні умови розвитку і резильєнтність особистості, екосистеми.
45. Засоби педагогіки та психоедукації у формуванні профіцитарного мислення.
46. Формування профіцитарного мислення як підтримання ритму розвитку особистості та спільноти.
47. Гуманістична, авторитарна, екопсихологічна перспективи освіти в умовах глобалізації.
48. Обдарованість як властивість «обдарованих» освітніх систем.
49. Основні принципи екофасилітативного підходу в підготовці психологів.
50. Гуманістична, авторитарна та екопсихологічна перспектива в підготовці психологів.
51. Професійна допомога та самопомога у підготовці, професійній діяльності та підвищенні кваліфікації психолога-екофасилітатора.
52. Екофасилітативний підхід до оцінювання та проєктування траєкторій психолога-консультанта в його професійній діяльності.
53. Особливості підготовки психолога-екофасилітатора до надання психологічної допомоги.
54. Особливості проєктування освітньо-професійної траєкторії психологом-екофасилітатором.

55. Природнича метафора розвитку особистісного та професійного потенціалу психолога.
56. Організаційно-методичні акценти у підготовці та підвищенні кваліфікації психологів у сучасних умовах.
57. Підходи до формування навичок емпатійного слухання та регуляторний потенціал емпатії (співчуття та співпереживання).
58. Ознаки конгруентності та повного позитивного прийняття в роботі з клієнтом, підходи до їх формування.
59. Ознаки рапорту в роботі з клієнтом, особливості його встановлення та розбудови.
60. Емпатійне слухання, відображення, метафорування як інструменти в роботі психолога з клієнтом.
61. Ознаки та зміст буферної зони розвитку для консультанта та клієнта, стратегії виходу з неї.
62. Самодіагностика професійних вмінь і навичок психологом.
63. Маркери професійності та зони розвитку екофасилітатора.
64. Проєктування індивідуальних освітньо-професійних траєкторій психологом.
65. Індивідуальні, групові формати навчання і підвищення кваліфікації психологів.
66. Типи та формат консультативних сесій.
67. Умови надання психологічної допомоги та їх сутність: конфіденційність, анонімність, екологічне спілкування, емпатійне ставлення, повне позитивне прийняття, конгруентність тощо.
68. Робота психолога в умовах супервізії, мета, завдання, види супервізій.
69. Екофасилітація як недирективна форма управління груповою динамікою у вирішенні професійних запитів психологів.
70. Особливості “Deliberate Practice” у підготовці та підвищенні кваліфікації психолога-екофасилітатора (стратегії протоколювання, типи протоколів, їх структура).

9. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під час викладання навчальної дисципліни «Психологічна допомога особистості: екофасилітативний підхід» акцентується на активному навчанні, загальнопсихологічних і специфічних методах: дискусіях, обговореннях, проєктно-прогностичній, пошуковій, проєктувальній діяльності, кейс-стаді, аналізі проблемних ситуацій, активізації самостійної роботи здобувачів освіти.

Організація навчального процесу відбувається переважно в інтерактивному дискусійному форматі ПОГ (проблемно-орієнтованої групи) та передбачає реалізацію наступних методів навчання: проблемно-пошукових (робота з інформаційними джерелами, опрацювання теоретичного матеріалу, самостійна робота над практичними завданнями); проєктних (підготовка презентації, портфоліо, вільного та наукового есе, тематичного дайджесту на статті зарубіжних і українських дослідників); практичних (проведення викладачем демонстраційних екофасилітативних сесій з наступним їх обговоренням і укладанням протоколів консультацій здобувачами); неекспериментальних (тестування та психодіагностика здобувачів (на добровільних засадах) у розрізі та за тематикою НДР кафедри). Використовуються ІКТ у т.ч. засоби відеозапису з можливістю подальшого розбору та обговорень як елементу

деліберативного практикування, а також передбачається виконання індивідуальних завдань здобувачами і підсумкового контролю.

З метою надання можливості проєктувати та реалізовувати індивідуальні освітні траєкторії під час вивчення навчальної дисципліни, здобувачам надається можливість визначати власні пріоритети та визначати кількість завдань того чи іншого типу з переліку запропонованих в рамках курсу з додержанням умови набору необхідної загальної кількості балів.

10. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться у формі оцінки усних відповідей, письмових завдань під час семінарських, практичних занять.

Індивідуальні завдання, виконані здобувачами освіти, розміщуються в Google Classroom.

Підсумковий контроль знань – іспит.

11. КРИТЕРІЇ ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка успішності здобувачів освіти здійснюється шляхом аналізу та оцінки усних відповідей під час семінарських, практичних занять, виконання індивідуальних завдань і підсумкового контролю (таблиця 1). Типи та кількість виконаних завдань здобувач освіти визначає самостійно згідно з індивідуальною освітньою траєкторією.

Додержання принципу академічної доброчесності є невід’ємною вимогою при підготовці письмових робіт та підсумкового контролю.

Таблиця 1

Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Критерії оцінювання	Форми контролю (максимальна кількість балів)					
	презентація, / відгук, рецензія	вільне / наукове есе	протокол ЕФ-сесії	дайджест	діагностичний блок	іспит
Розкриття теми	1 / 2	1 / 3	5	4	-	-
Логічність, послідовність	1 / 2	1 / 3	5	4	-	-
Лаконічність, грамотність	1 / 2	1 / 3	5	4	-	-
Актуальність літератури	1 / 2	1 / 3	-	-	-	-
Відповідність оформлення	1 / 2	1 / 3	5	3	-	-
Повнота, логіка відповіді	-	-	-	-	-	40
Загалом	5 / 10	5/15	20	15	10	40

Загальна оцінка з курсу «Психологічна допомога особистості: екофасилітативний підхід» виставляється в балах за національною шкалою та шкалою ЄКТС (таблиця 2).

Таблиця 2

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка ECTS та визначення	Кількість балів від 1 до 100	Оцінка за п'ятибальною шкалою	
A – відмінно	90 – 100	Відмінно	5
B – дуже добре	82 – 89	Добре	4
C – добре	74 – 81		
D – задовільно	64 – 73	Задовільно	3
E – достатньо (задовольняє мінімальні критерії)	60 – 63		
FX – незадовільно	35 – 59	Незадовільно	2
F – незадовільно	0 – 34	Незадовільно	2

Примітка. Оцінка FX передбачає можливість повторного складання за умови виконати певної додаткової роботи; **оцінка F** передбачає обов'язкове проходження повторного курсу, з такою оцінкою здобувач відраховується після незадовільної відповіді на комісії.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Б'юдженал, Дж. (2001). Третя сила у психології. *Гуманістична психологія: Антологія в 3 т.* / За ред. Р. Трача, Г. Балла. Т. 1. Гуманістичні підходи в західній психології XX ст. К.: Пульсари. С. 80–90.
2. Етичний кодекс психолога Національної психологічної асоціації. НПА. https://www.npa-ua.org/files/ugd/86d9b8_91576161f5464bc2a8b1fa49dc327fd4.pdf
3. Етичний кодекс психолога. Всеосвіта. <https://vseosvita.ua/library/eticnij-kodeks-prakticnogo-psihologa-22568.html>
4. Лушин, П. (2003). Психология личностного изменения [Дис. д-ра психол. наук, 19.00.01 – общая психология]. Ин-т психологии им. Г. С. Костюка АПН Украины, Киев. 431 с. <https://bit.ly/3LB75Vm>
5. Лушин, П. (2016). Неопределенность и типы отношения к ней: ситуация психологической помощи. *Психологічне консультування і психотерапія*, 5(1), 33-40. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pscp_2016_1_5_5
6. Лушин, П. (2016). *Экопсихологические голограммы и «лушинизмы»*. (2-е изд., дораб. и дополн). Киев: Мелосвіт. 56 с.
7. Лушин, П. (2017). *Хаос и неопределенность: от страдания – к росту и развитию*. Киев. 144 с. (Серия «Живая книга»; Т. 4)
8. Лушин, П. (2018). *Введение в ЭкоПсихоИммунологию*. Киев: Мирон І. А. 96 с. (Серия «Живая книга»; Т. 5).
9. Лушин, П. (2018). Принцип «не зашкодь» в психологічній допомозі й кодекс екологічності. В Швалб Ю. (Ред.). *Екологічна психологія*. (167-173). Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. <https://bit.ly/3sWQhSg>

10. Лушин, П. (2013). *Экологичная помощь личности в переходный период: экофасилитация*. Киев: «Оріяна». 296 с. (Серия «Живая книга»; Т. 2).
11. Лушин, П., Сухенко, Я. (2014). Екофасилітативні картки: «мануал» до супроводу індивідуальних освітніх траєкторій психолога-консультанта. *Проблеми сучасної психології*, 1, 84-90. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz>
12. Лушин, П., Сухенко, Я. (2017). 100 запитань для оцінювання та проектування індивідуальних траєкторій психолога-консультанта в його навчальній та професійній діяльності: екофасилітативні картки. Київ: Оріяна. <https://bit.ly/3LA1zCf>
13. Лушин, П., Сухенко, Я. (2022). Підготовка майбутніх психологів на початку війни в Україні: формат «живої психологічної лабораторії». *Мат. XI Міжн. наук.-практ. конф. «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах воєнного стану»* (с. 14-18). Київ: ДЗВО «УМО». <https://bit.ly/3rkqcwd>
14. Лушин, П., Сухенко, Я. (2022). *Протокол екофасилітативної сесії як інструмент індивідуального професійного розвитку суб'єкта психологічної допомоги : методичні рекомендації до курсу «Психологічна допомога особистості: екофасилітативний підхід»*. Київ : ДЗВО «УМО». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733047>
15. Лушин, П., Сухенко, Я. (Ред.). (2021). *РЕНІ-світ: особистісно-професійний розвиток і психологічна допомога майбутніх психологів*. Полтава: Мирон І. (Серія «Жива книга»; Т.6).
16. Лушин, П. (2021). Екофасилітація як інноваційна модальність психологічної допомоги. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти»* (с. 187-195). Київ: ДЗВО «УМО». <https://cutt.ly/IYeaNtO>
17. Панок, В., Зварич, І. (Ред.). (2019). *Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультування*. Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича. <https://bit.ly/3ZCiPwO>
18. Панок, В., Титаренко, Т., Чепелева, Н. (2001). *Основи практичної психології*. К.: Либідь.
19. Роджерс, К. (1999). *Консультирование и психотерапия*. М. : ЭКСМО-Пресс.
20. Селигман, М. (2006). *Новая позитивная психология: Научный взгляд на счастье и смысл жизни*. Пер. с англ. М. : Издательство «София».
21. Сухенко, Я. (2011). Тренінг емпатії як спосіб саморегуляції практичного психолога. *Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Психологія*, 48(985), 155-158. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2011_985_48_40
22. Сухенко, Я. (2019). Структурно-динамічні особливості особистісного потенціалу педагогічних працівників. *Психологічний часопис*, 5(9), 157–171. <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.9.11>
23. Сухенко, Я. (2020). Дизайн-проекування індивідуальної освітньої траєкторії: психологічні акцентації. *Габітус*, 13(2), 153–157. <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.13-2.25>
24. Сухенко, Я. (Ред.). (2022). Лушин Павло Володимирович: біобібліографічний покажчик. Київ: ДЗВО «УМО».
25. Титаренко, Т. (Ред.). (2015). *Психологічна допомога особистості, що переживає наслідки травматичних подій*. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України.
26. Трач, Р., Балл, Г. (Ред.). (2005). *Гуманістична психологія: Антологія в 3 т. Т. 2. Психологія і духовність*. К.: Пульсари.
27. Цуканов, Б. (2000). *Время в психике человека*. Одесса : Астропринт.

28. Bugental, J. (1964). The Third Force in Psychology. *Journal of Humanistic Psychology*, 4(1), 19–26. <https://doi.org/10.1177/002216786400400102>
29. DeRobertis, E. (2021). The Humanistic Revolution in Psychology: Its Inaugural Vision. *Journal of Humanistic Psychology*, 61(1), 8–32. <https://doi.org/10.1177/0022167820956785>
30. DeRobertis, E., & Bland, A. (2021). Humanistic and Positive Psychologies: The Continuing Narrative After Two Decades. *Journal of Humanistic Psychology*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/00221678211008353>
31. EMDR Therapy Beginnings: Francine Shapiro. EMDRIA. <https://www.emdria.org/blog/emdr-therapy-beginnings-francine-shapiro/>
32. Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct American Psychological Association. APA. <https://www.apa.org/ethics/code>
33. Joseph, S. (2021). How Humanistic Is Positive Psychology? Lessons in Positive Psychology From Carl Rogers' Person-Centered Approach —It's the Social Environment That Must Change. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.709789>
34. Kamens, S. (2021). Toward a Humanistic Future: Sixty Years of the Journal of Humanistic Psychology. *Journal of Humanistic Psychology*, 61(1), 3-7. <https://doi.org/10.1177/0022167820977321>
35. Kamens, S. (2023). The Time for Humanistic Psychology Is Now. *Journal of Humanistic Psychology*, 63(1), 3–5. <https://doi.org/10.1177/00221678221132895>
36. Kirschenbaum, H., & Jourdan, A. (2005). The current status of Carl Rogers and the person-centered approach. *Psychotherapy: Theory, research, practice, training*, 42(1), 37. <https://bit.ly/46eAope>
37. Lushyn, P., & Sukhenko, Y. (2021). Post-Traumatic Stress Disorder and Post-Traumatic Growth in Dialectical Perspective: Implications for Practice. *East European Journal of Psycholinguistics*, 8(1), 57-69. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2021.8.1.lus>
38. Maslow, A. (1970). *Motivation and Personality*. 2nd ed. New York: Harper & Row.
39. Maslow, A. (1971). *The Farther Reaches of Human Nature*. Harmondsworth: Penguin.
40. Meta-Code of Ethics. EFPA: <https://www.efpa.eu/sites/default/files/2023-04/meta-code-of-ethics.pdf>
41. Rich, G. (2018). Positive Psychology and Humanistic Psychology: Evil Twins, Sibling Rivals, Distant Cousins, or Something Else? *Journal of Humanistic Psychology*, 58(3), 262–283. <https://doi.org/10.1177/0022167817698820>
42. Rogers, C. (1961). *On becoming a person: A therapist view of psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin Company.
43. Rogers, C. (1983). *Freedom to Learn for the 80s*. Columbus, OH: Charles E. Merrill Publishing Company.
44. Seligman, M. (2019). Positive Psychology: A Personal History. *Annual Review of Clinical Psychology*, 15(1), 1-23. <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev-clinpsy-050718-095653>
45. Seligman, M., Tayyab, R., & Parks, A. (2006). Positive Psychotherapy. *The American Psychologist*, 61, 772-788. <https://www.researchgate.net/publication/288930054>
46. Shapiro, F., & Solomon, R. (2010). Eye Movement Desensitization and Reprocessing. *Encyclopedia of Psychotherapy*, 1. <https://bit.ly/46jwuLg>
47. The Humanistic Revolution (1971). YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=fZqAkH1yQvc&ab_channel=Biophily2
48. VEN EMDR. (2014, July 25). *EMDR interview Francine Shapiro* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=8GUd5hhnkVE>

49. Waterman, A. S. (2013). The humanistic psychology–positive psychology divide: Contrasts in philosophical foundations. *American Psychologist*, 68(3), 124–133. <https://bit.ly/465pj9V>

50. Wong, P. T. P. (2019). Second wave positive psychology's (PP2.0) contribution to counselling psychology. *Counselling Psychology Quarterly*, 32(3–4), 275–284. <https://doi.org/10.1080/09515070.2019.1671320>

Додаткова

51. Айві, А. (1998). *Цілеспрямоване інтерв'ювання і консультування: сприяння розвитку клієнта*. Київ: Сфера.

52. Бондаренко, О. (2007). *Психологічна допомога: теорія і практика*. Київ: Освіта України.

53. Васьківська, С. (2004). *Основи психологічного консультування*. Навчальний посібник. Київ: Четверта хвиля.

54. Горноста́й, П., Титаренко, Т. (Ред.) (2001). *Психология личности: Словарь справочник*. Киев: Рута. 320 с.

55. Католик, Г., Калька, Н. (2022). *Психологія особистості (в схемах, презентаціях і таблицях): навчальний посібник*. Львів: ЛьвДУВС.

56. Климчук, В. (2020). *Психологія посттравматичного зростання: монографія*. Кропивницький : Імекс-ЛТД.

57. Кочюнас, Р. (2005). *Психологическое консультирование и групповая психотерапия*. 5-е изд. М.: Академический Проект: Гаудеамус. (Серия «Gaudeamus»).

58. Лушин, П., Сухенко, Я. (Ред.). (2013). *Экофасилитация: самоучитель для взрослых*. Киев: Мирон І. (Серия «Живая книга»; Т. 3).

59. Лушин, П. (2005). *Личностные изменения как процесс: теория и практика*. Одесса: Аспект.

60. Лушин, П. (2008). Гуманистическая, авторитарная и экопсихологическая перспектива в образовании или переосмысление «философии для детей» в условиях глобализации. *Childhood & Philosophy*, 4(7), 173-192. <https://www.redalyc.org/pdf/5120/512051708010.pdf>

61. Лушин, П. (2009). Парадоксальная природа управления (экофасилитации) самостоятельной учебно-профессиональной деятельностью слушателей в системе последипломного педагогического образования. *Вісник післядипломної освіти*, 11(2), 192-197. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2009_11%282%29_26

62. Лушин, П. (2011). Педагогічна фасилітація. Лук'янчук Н. (Ред.). *Психолого-педагогічний супровід розвитку комунікативно обдарованих стиуаршокласників*. (с. 58-69). Киев: ТОВ «Інформаційні системи».

63. Лушин, П. (2015). Социальный психоиммунитет, самоорганизация, психическое здоровье и содержание VUCA-помощи в «гибридной жизни». *Теория и практика психотерапии*, 2(12), 2–17.

64. Лушин, П. (2016). Когда хаос и неопределенность внутри: VUCA-люди. *Теория и практика психотерапии*, 3(11), 2-4. <https://bit.ly/3Th7JZ5>

65. Лушин, П. (2016). Неопределенность, которую не толерируют. *Теория и практика психотерапии*, 3(5), 2-6. https://www.academia.edu/30613984/Uncertainty_Which_Is_Not_Tolerated_pdf

66. Лушин, П. (2016). Посттравматический рост и условия экологического сопровождения травматических переживаний. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 12: Психологічні науки, 4(49), 11-24. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2016_4_4

67. Лушин, П. (2016). Экология травмы и условия ее недефицитного сопровождения. *Теория и практика психотерапии*, 3(4), 2–10.
68. Лушин, П. (2016). Экофасилитация в психотерапевтическом и образовательном контекстах: «Буферная зона развития», коллективно генерируемый инсайд и неопределенность. *Теория и практика психотерапии*, 3(12), 28–33.
69. Лушин, П. (2018). Деформація і деформалізація освітнього простору в умовах відкритої післядипломної освіти: екофасилітативний підхід. М. Кириченко, Л. Сергеева (Ред.), *Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент* (с. 192-197). Київ: Інтерсервіс. <https://lib.iitta.gov.ua/713424/>
70. Лушин, П. (2021). «Інноватика збереження»: приховані ресурси традиційної освітньої системи при підготовці психолога. *Вісник післядипломної освіти*, 15(44), 96-107. <https://lib.iitta.gov.ua/724260/>
71. Лушин, П. (2022). Подальше визначення принципу екологічності: зміст психологічної допомоги під час доленосних подій в Україні у 2022 році. *Мат. XI Міжн. наук.-практ. конф. «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах воєнного стану»* (с. 9-13). Київ: ДЗВО «УМО». <https://bit.ly/3rkqewd>
72. Лушин, П. (2012). Психологічний компонент євроінтеграції: з досвіду змін у системі післядипломної педагогічної освіти. Л. Пуховська (Ред.), *Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін*. (с. 95-111). Київ: Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/7003/>
73. Лушин, П., Волянчук, Н., Брюховецька, О., Гусєв, А., Катюк, Я., Карамушка, В., Інжигєвська, Л. (2014). *Особистісно-орієнтована підготовка майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти*. Київ: Ун-т менедж. Освіти. <http://lib.iitta.gov.ua/8318/>
74. Лушин, П. (Ред.). (2014). *Навчально-методичне забезпечення особистісно орієнтованої підготовки майбутніх психологів у системі післядипломної педагогічної освіти*. Київ: УМО. <http://lib.iitta.gov.ua/8360/>
75. Максименко, С. (2006). *Генеза здійснення особистості*. К.: Вид-во «КММ».
76. Мэй, Р. (1994). Искусство психологического консультирования. Пер. с англ. Т. К. Кругловой. М.: Класс.
77. Панок, В. (Ред.). (2010). *Психоконсультативні стратегії діяльності практичного психолога системи освіти: навч.-метод. посібник*. Чернівці: ЧНУ.
78. Роменець, В., Маноха, І. (1998). *Історія психології ХХ століття*. Київ: Либідь. <https://bit.ly/3sQebi6>
79. Рыбалка, В. (2015). *Теории личности в отечественной философии, психологии и педагогике*. Житомир : Изд-во ЖГУ им. И. Франко.
80. Сухенко, Я. (2011). Інтерсуб'єктна тенденція у розвитку уявлень про саморегуляцію особистості. *Вісник післядипломної освіти*, 2(15), 241-248. <https://bit.ly/48vYKw0>
81. Сухенко, Я. (2013). Типологія індивідуальних освітніх траєкторій педагогічних працівників. *Психологія і особистість*, 2(16), 132–147. <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2019.2.177353>
82. Сухенко, Я. (2020). Проблематика проєктування: психолого-педагогічний дискурс. *Психологічний часопис*, 6(5), 203–216. <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.5.19>
83. Bertalanffy, L. (1972). The History and Status of General Systems Theory. *The Academy of Management Journal*, 15(4), 407–426. <http://www.jstor.org/stable/255139>
84. Calhoun, L., & Tedeschi, R. (2009). The foundation of posttraumatic growth: An expanded framework. In: Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G. (Eds.), *Handbook of posttraumatic growth: Research and practice* (p. 3–23). New York, NY: Psychology Press.

85. Cohena, A., & Baib, H. (2019). Eastern wisdom, inner work, and aging: a contribution in second wave positive psychology. *Counselling psychology quarterly*, 32(3–4), 472–487. <https://doi.org/10.1080/09515070.2019.1624253>
86. Cousins, N. (1983). *The Healing Heart: Antidotes to Panic and Helplessness*. New York: Norton.
87. Csikszentmihalyi, M. (2012). *FLOW: The Psychology of Optimal Experience*. Harper & Row.
88. Davis, R., & Millon, T. (1994). Personality change: Metatheories and alternatives. In: T. Heatherton & J. L. Weinberger (Eds.), *Can personality change?* (p. 85–119). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10143-005>
89. Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Römer, C. (1993). The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100(3), 363–406. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.3.363>
90. Goldberg, S. B., Rousmaniere, T., Miller, S. D., Whipple, J., Nielsen, S. L., Hoyt, W. T., & Wampold, B. E. (2016). Do psychotherapists improve with time and experience? A longitudinal analysis of outcomes in a clinical setting. *Journal of Counseling Psychology*, 63(1), 1–11. <https://doi.org/10.1037/cou0000131>
91. Helfrich, H. (2008). Ken Wilber's Aqal Metatheory An Overview. Retrieved from: <http://www.integralworld.net/helfrich.html#REF>
92. Janoff-Bulman, R. (2004) Posttraumatic Growth: Three Explanatory Models. *Psychological Inquiry*, 15(1), 30–34. <https://www.jstor.org/stable/20447198>
93. Joseph, S. (2012). What doesn't kill us: The new psychology of posttraumatic growth. London: Piatkus Little Brown <https://bit.ly/48uwVnO>
94. Linley, P., & Joseph, S. (2007). Therapy work and therapists' positive and negative well-being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26(3), 385–403. <https://doi.org/10.1521/jscp.2007.26.3.385>
95. Lomas, T., & Ivtzan, I. (2016). Second Wave Positive Psychology: Exploring the Positive–Negative Dialectics of Wellbeing. *Journal of Happiness Studies*, 17, 1753–1768. <https://doi.org/10.1007/s10902-015-9668-y>
96. Lushyn, P. (2018). Ecology of Pedagogical Space in the Framework of Educational. *Післядипломна освіта в Україні*, 1, 15–20. <https://lib.iitta.gov.ua/713426/>
97. Lushyn, P., & Kennedy, D. (2012). Manipulation and Control in a Community of Inquiry. *Analytic Teaching*, 23(2), 103–110. <https://bit.ly/3EUeACZ>
98. Lushyn, P., & Borrelli, S. (2003). Rediscovery of EMDR: In search of a rationale. *The EMDR Practitioner*. <https://francineshapirolibrary.omeka.net/items/show/16777>
99. Lushyn, P., & Sukhenko, Y. (2022). Reconsidering the Concept of Sustainability: Personal Adaptability Dynamics as Predictor of Positive Change. In: *3rd International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF)*. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/1049/1/012080>
100. Mack, O., Khare, A., Kramer, A., Burgartz, T. (Eds.). *Managing in a VUCA World*. Springer, 2015. <https://www.springerprofessional.de/managing-in-a-vuca-world/2406898>
101. Martyn Seligman. The Trustees of the University of Pennsylvania. <https://psychology.sas.upenn.edu/people/martin-seligman>
102. Nocross, J. (1986). Eclectic Psychotherapy: An introduction and overview. In *Handbook of eclectic Psychotherapy*.
103. Overton, W. (1994). The Arrow of Time and the Cycle of Time: Concepts of Change, Cognition, and Embodiment. *Psychological Inquiry*, 5(3), 215–237, https://doi.org/10.1207/s15327965pli0503_9.
104. Prigogine, I., & Stengers, I. (1984). *Order out of chaos*. New York: Bantam.

105. Rousmaniere, T., Goodyear, R. K., Miller, S. D., & Wampold, B. E. (Eds.). (2017). *The cycle of excellence: Using deliberate practice to improve supervision and training*. John Wiley & Sons. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781119165590>
106. Schneider, K. J., Pierson, J. F., & Bugental, J. F. (Eds.). (2014). *The handbook of humanistic psychology: Theory, research, and practice*. Sage Publications. <https://sk.sagepub.com/reference/the-handbook-of-humanistic-psychology-2e>
107. Seligman, M. (1990). *Learned Optimism*. New York, N.Y. : Pocket Books.
108. Seligman, M. (2002). *Authentic happiness*. N.Y. : Free Press.
109. Tedeschi, R., & Moore, B. (2020). Posttraumatic Growth as an Integrative Therapeutic Philosophy. *Journal of Psychotherapy Integration*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/int0000250>
110. Tedeschi, R., & Calhoun, L. (2016). *Posttraumatic Growth*. Editor(s): Howard S. Friedman, *Encyclopedia of Mental Health (Second Edition)*, Academic Press. 305–307. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-397045-9.00246-9>
111. Wieland-Burston, J. (2015) *Chaos and Order in the World of the Psyche*. London: Routledge.
112. Wilber, K. (2007). *The integral vision: A very short introduction to the revolutionary integral approach to life, god, the universe and everything*. Boston, MA: Shambhala.

Електронні інформаційні ресурси

Сайти державних установ, бібліотек, освітні портали, ресурсні центри

113. Верховна Рада України <http://www.rada.gov.ua>
114. Міністерство освіти і науки України <http://mon.gov.ua/>
115. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського <http://naps.gov.ua/ua/structure/institutions/dnpb/>
116. Державна науково-технічна бібліотека України <http://www.gntb.gov.ua/ua/>
117. Електронна бібліотека Національної академії педагогічних наук України <http://lib.iitta.gov.ua/>
118. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського: <http://nbuv.gov.ua/e-resources/>
119. Національна парламентська бібліотека України <http://www.nplu.org/>
120. Освіта – Британська Рада <http://www.britishcouncil.org/uk/ukraine-education.htm>
121. Європейський освітній портал <http://www.eu-edu.org/euedu68>
122. Освітній портал МВС України <http://www.naiu.kiev.ua/osvitamvs/>

Сайти психологічних наукових установ, університетів:

123. University of Oxford. Medical Sciences Division. Research: <https://www.psy.ox.ac.uk/research>
124. ДЗВО «Університет менеджменту освіти»: <http://umo.edu.ua/> , кафедра психології та особистісного розвитку <http://umo.edu.ua/institutes/imp/struktura-institutu/kafedra-zpp/o-kafedri>
125. Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної Академії педагогічних наук України: <http://inpsy.naps.gov.ua/>
126. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України: <https://ispp.org.ua/> , наукові видання доступні для завантаження: <http://psychology-naes-ua.institute/info/273/>
127. Український науково-методичний центр практичної психології і соціальної роботи: https://naps.gov.ua/ua/structure/institutions/social_work/

Сайти громадських професійних об'єднань психологів

128. American Psychological Association (APA) <https://www.apa.org/>
129. The Association for Humanistic Psychology (AHP) <https://ahpweb.org/>
130. European Federation of Psychologists' Associations (EFPA) <https://www.efpa.eu/>
131. International Association of Positive Psychology (IPPA) <https://ippanetwork.org/>
132. Національна психологічна асоціація (НПА) <https://www.npa-ua.org/ethics>
133. Українська асоціація арт-терапевтів (УААТ) <https://uaat.org.ua/>
134. Українська асоціація екологічної психологічної допомоги (УАЕПД) <https://epf.com.ua/>
135. Українська асоціація когнітивно-поведінкової терапії (УАКПТ) <http://uacbt.org.ua/>
136. Українська психологічна асоціація (УПА) <https://www.upa.guru/>
137. Українська спілка психотерапевтів (УСП) <https://usp.community/>

Сайти психологічних фахових періодичних видань

138. Актуальні проблеми психології <http://appspsychology.org.ua/>
139. Вісник післядипломної освіти серія «Соціальні та поведінкові науки» <http://umo.edu.ua/serija-socialjni-ta-povedinkovi-nauki>
140. Психологічний часопис <http://www.apsijournal.com/>
141. Психологія і особистість <http://psychpersonality.pnpu.edu.ua>
142. Journal of Humanistic Psychology <https://ahpweb.org/journal-of-humanistic-psychology-abstracts/>

Міжнародні бази наукових даних:

143. European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences <http://archives.esf.org/home.html>
144. Google Scholar <https://scholar.google.com/>
145. Index Copernicus International <https://indexcopernicus.com/index.php/en/>
146. Scopus <https://www.elsevier.com/>
147. Web of Science <https://clarivate.com/webofsciencegroup/>